

RAPORT DE ANALIZĂ ȘI PROGNOZĂ

Policy Warning Report (PWR)

ROMÂNIA ÎN 2004

Editat de

SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA



NOTĂ

Opiniile exprimate în acest raport aparțin autorilor și nu implică răspunderea membrilor sau finanțatorilor Societății Academice din România.

Anul acesta România va deveni membru NATO, va trebui să încheie negocierile de aderare la UE pe cele mai dificile capitole de *acquis* și va trebui să înceapă, finalmente, privatizarea nucleului dur al industriei: sectorul energetic. Pe lângă toate acestea, vor avea loc alegeri locale, parlamentare și prezidențiale. Va fi probabil un an cu totul special, vom traversa una din cele mai interesante și dificile perioade de după Revoluție. Raportul de față vă prezintă analizele și prognozele SAR privind economia și politica românească în anul 2004.

Cuprins

3. ECONOMIA: ROMANIA IN 2004

SAR a intervievat un panel de experți și vă prezintă prognozele lor economice într-o scurtă secțiune introductivă.

5. POLITICA: ROMANIA IN 2004

Ce șanse sunt ca opoziția să câștige? Va încerca guvernul să fraudeze alegerile? Care sunt principalele amenințări la adresa instituțiilor democratice în România astăzi? Aflați răspunsurile în secțiunea POLITIC.

15. PROVOCĂRI DE POLITICĂ ECONOMICĂ IN 2004

Sunt obiectivele guvernului realizabile? Va scăpa deficitul de cont de sub control? Opțiunile de politică economică și recomandările noastre, cu accent pe tendințele și riscurile macro, în ultima secțiune.

Alte rapoarte asupra guvernării editate de SAR, studii de opinie publică și politici publice, împreună cu trimestrialul de științe politice PolSci, se găsesc la
www.sar.org.ro

PROGNOZE

La mijlocul lui ianuarie 2004 SAR a intervievat un panel de experți¹ în economie solicitându-le opinia privind evoluțiile macro în acest an. Am inclus de asemenea câteva întrebări deschise referitoare la procesul de privatizare și integrare europeană. Această secțiune introductivă vă prezintă o scurtă sinteză a răspunsurilor primite.

PRINCIPALII INDICATORI MACRO ÎN 2004

	Media	Marjă (min-max)
Creștere, %	4.75	4.5 – 5
Rata inflației, %	10.75	10 – 11.8
Deficit de cont, %	6.1	5.5 – 6.5
Deficit bugetar, %	2.75	2.3 – 3.2
Rata șomajului, %	7.8	7 – 8.8

Creșterea economică pare să continue, dar grupul nostru de experți nu crede că inflația va putea fi redusă sub 10% în 2004. Deficitul bugetar este indicatorul cel mai imprevizibil (cea mai mare marjă de variație în opțiuni), probabil ca urmare a incertitudinilor în ceea ce privește politicile guvernului într-un an electoral. Nimic spectaculos în ce privește rata șomajului însă, ceea ce înseamnă că restructurările industriale majore se vor lăsa așteptate în 2004.

CREDEȚI CĂ ROMÂNIA VA PRIMI STATUTUL DE ECONOMIE DE PIAȚĂ FUNCționalĂ ÎN 2004?

Părerile sunt împărțite – cam 66% DA și 33% NU, deși mai mult în termeni de nuanțe și probabilități decât delimitări clare. Cei sceptici consideră că eșecul privatizării Petrom sau a unui număr semnificativ de distribuitori de gaz și electricitate poate inclina balanța Comisiei Europene către NU. Însă și factorii exogeni pot juca un rol important –

¹ Suntem recunoscători următorilor experți pentru că au acceptat solicitarea noastră: profesorul Daniel Dăianu, ASE; Aurelian Dochia, director general al SG Corporate Finance; Valentin Lazea, economist șef la Banca Națională; Radu Crăciun, analist senior la grupul bancar ABN Amro; Lucian Albu, director al Institutului de Prognoză Economică; Cătălin Păuna, economist la misiunea Băncii Mondiale.

iar între aceștia se numără exasperarea europenilor din cauza dificultăților ridicate de primul val de aderare, o eventuală dorință de a amâna valul doi până când va fi gata și Croația, sau disputa de la Bruxelles dintre susținătorii lărgirii și cei ai "adâncirii" integrării UE.

CREDEȚI CA VOR VENI INVESTITORI STRATEGICI ÎN 2004 LA:

• **Petrom?**

Da, dacă... chestiunile legate de dreptul de proprietate asupra activelor sunt clarificate repede; iar guvernul reușește să se miște mai profesional decât a făcut-o până acum

Da, dar... guvernul va considera inacceptabili candidații rămași în cursă și va amâna privatizarea

• **BCR?**

Nu. Nimeni nu se interesează activ de BCR în acest moment; va dura ceva vreme până când planurile de restructurare ale noilor acționari (IFC și BERD) vor da rezultate palpabile

• **Vreunul din distribuitorii de energie electrică?**

Da, probabil primele două Electrica (între 70 și 100% șanse)

În general experții noștri cred că hotărârea și profesionalismul guvernului în pregătirea privatizărilor vor conta foarte mult (vezi problemele apărute în ultima vreme la Petrom, considerate ca evitabile). Și la fel de mult va conta ca țara de unde vin investitorii și oferta financiară pe care o fac să corespundă așteptărilor autorităților române.

VOR PUTEA FI ÎNCHEIATE ÎN 2004 NEGOCIERILE PE CAPITOLUL 6 DE ACQUIS (COMPETIȚIE)? CARE VOR FI EFECTELE ASUPRA ECONOMIEI ROMÂNEȘTI?

"Capitolul 6 poate fi închis în 2004, și va fi probabil închis, dar România va fi strict monitorizată după aceea, putând ajunge să primească chiar amenzi, pentru că va încerca să evite aplicarea angajamentelor semnate. Fără ajutoare de stat firmele cu pierderi vor căuta căi noi de a rezista pe piață, în principiu prin amânarea plății către furnizori".

"Negocierile pot fi terminate în 2004 dar implementarea va fi foarte dificilă. Impactul la nivel de firme va fi mic în ce privește prevederile anti-monopol, pentru că acestea deja există în mare măsură. Dar cei care primesc direct sau indirect ajutor de stat vor suferi foarte mult. Pe termen lung, dacă se aplică, efectele acestor prevederi vor fi indiscutabil benefice pentru economia românească, crescându-i competitivitatea și atractivitatea".

"Impactul cel mai mare se va simți în sectorul energetic, prețurile trebuind să fie aduse peste nivelul de recuperare a costurilor. Reducerile în costurile de producție vor presupune concedieri. Ținând cont de efectele sociale, acesta va fi probabil capitolul cel mai greu de închis, probabil în 2005".

POLITIC

E POSIBILĂ SCHIMBAREA POLITICĂ ÎN 2004?

Fraudele electorale la alegerile din 2004 sunt improbabile, dar competiția între partide e deja incorectă iar limitele democrației sunt îngrijorător de des încălcate

AVERTISMENT

2004 e anul schimbărilor. România are alegeri, iar Comisia Europeană își termină mandatul în luna octombrie. Dacă România vrea să încheie negocierile cu comisia actuală, pentru ca să poată semna tratatul de aderare în 2005 cu Bulgaria, aceste două perspective trebuie bine echilibrate. Cu alte cuvinte, alegerile trebuie să aibă puțină influență, sau aproape deloc asupra cursului integrării. Iar în varianta în care nu încheiem negocierile până la finele lui octombrie, devine crucial ca, indiferent ce se întâmplă la alegeri, aparatul dedicat integrării să lucreze în continuare ca să le putem încheia în primăvara lui 2005 nepunând în pericol semnarea tratatului pentru noi și vecinii noștri bulgari.

Alegerile și integrarea cu greu pot fi văzute drept complementare: alegerile deja domină agenda internă și negocierile cu UE nu le pot ține piept. Totuși, marile probleme nerezolvate ale integrării, ca reforma administrației publice sau asigurarea unei competiții cu adevărat libere ar avea de câștigat de pe urma unei schimbări politice, fiind relansate. Acest raport anual explorează resursele pentru o asemenea schimbare politică, precum și obstacolele care se întrevăd și proiectează un număr de scenarii pentru perioada de după alegeri.

Raportul este structurat în 3 părți :

1. Analiza structurii și tendințelor electoratului
2. Limitele interioare și exterioare ale dezvoltării unei alternative politice
3. Scenarii pentru viitor

1. ANALIZA TENDINȚELOR ELECTORATULUI

2003 nu a adus mare evoluție în popularitatea celor mai importante partide politice. În sondajele de opinie partidul de guvernământ se bucură de un confortabil 40-45%. Recent înființata Alianță pentru Dreptate și Adevăr - D.A. - (formată din Partidul Democrat și Partidul Național Liberal) se bucură de 25-29% din preferințe, dar nu depășește performanța anterioară a celor două partide puse laolaltă. La această oră, în cifre absolute, partidul de guvernământ are aproximativ cam tot atâția suporteri ca în 2000. Puternica dominație a postcomuniștilor în preferințele publicului de-a lungul perioadei tranziției necesită câteva explicații mai profunde. România este singura țară candidată în care comunismul a reușit să intervină atât de adânc în modificarea structurii sociale. Politicile de inginerie socială, finalizate cu succes în multe domenii, au inclus urbanizarea și industrializarea forțată, distrugerea satelor sub sloganul sistematizării, precum și cel mai înalt grad de înregimentare politică din Europa comunistă. Numărul membrilor de partid din România (18% din totalul populației) a fost de trei ori mai mare decât media regională. Două rețele de informatori operau în paralel în România comunistă, una a Securității (care avea în jur de 400.000 de informatori plătiți și de două ori pe atâția neplătiți) și cealaltă a Partidului comunist, numai pentru proprii săi membri, care număra la rândul ei peste o sută de mii. În perioada comunistă atât nomenclatura cât și informatorii erau deasupra legii, bucurându-se de acces privilegiat la bunuri inaccesibile restului societății, mulți reușind în timpul tranziției să convertească aceste resurse în influență politică sau în active economice. În plus, această amplă recrutare de informatori a avut loc în special în rândul populației celei mai educate, o altă puternică explicație pentru diferența de după 1989 dintre calitatea elitelor politice din România față de Europa Centrală.

Dar când cineva analizează România din perspectivă comparată, o altă explicație iese în evidență. Dependența de stat este cea mai ridicată în România comparativ cu vecinii ei. Iar dependența de stat este un determinant crucial pentru atitudinile democratice și liberale, care la rândul lor prezic dacă cineva votează pentru comuniști sau anticomuniști. Două treimi din români se declară democrați - dar mai puțin de un sfert sunt cu adevărat democrați profunzi - ale căror valori chiar sunt democratice. Această minoritate democratică, urbană și educată este cea care a votat constant anticomunist. Structura dependenței este de trei tipuri. Pe de o parte, România are cel mai mare procentaj de țărani dintre țările viitoare membre ale UE (46%), mai mult de jumătate practicând o agricultură de subzistență și care după 1990 au votat masiv pentru partidul postcomunist. Agricultură de subzistență implică o severă dependență de autoritățile locale pentru cele mai diverse resurse, de la păduri la diferite autorizații și ajutoare bănești. De aceea, nu numai "mentalitatea" țăranilor, dar și aranjamentele oficiale sau neoficiale, mai vechi sau mai noi, contribuie la comportamentul votantului din mediul rural. Confuzia legislativă și abuzurile privind retrocedarea pământului, ca și situația generală a zonei rurale i-au transformat pe țărani într-o pradă ușoară pentru baronii locali care controlează resursele prin intermediul politicii.

Dependența de stat, precum cea a țăranilor săraci, explică în bună măsură votul pentru partidele post-comuniste...

În timp ce regulile competiției impuse de UE vor diminua în câțiva ani partea statului în marea industrie, va lua mult mai mult timp pentru a rezolva această “gaură neagră” care este agricultura de supraviețuire, gaură comparabilă cu economiile lumii a treia, paradoxală într-o țară care țintește aderarea la UE în 2007.

Pe lângă cele 10 milioane de țărani, România are o largă populație dependentă direct de ajutorul statului. Cu numai 4 milioane de persoane active și o rată a dependenței între populația activă și pasivă de 0,66, societatea românească are de departe prea puțini antreprenori privați. Milioane de pensionari atârnă de pensia de stat adusă acasă de poștaș și sunt speriați de moarte de un regim care le-ar putea pune în pericol această iluzorie siguranță. Pensionarii, ca și țărani din agricultura de subzistență, sunt sub sau în jurul pragului de sărăcie. În plus, România are numărul cel mai ridicat de romi, între 1 și 1,5 milioane, un alt bazin de alegători pentru postcomuniști. Romii sunt principalii perdanți ai tranziției. Victime ale dispariției ocupațiilor lor tradiționale în același timp cu prăbușirea cererii pentru personal necalificat de după perioada comunistă, ei nu au beneficiat nici de retrocedarea pământului. Ca urmare, depind în mare măsură de ajutorul social pe care îl primesc de la stat.

Modelele din Fig.1 explică sprijinul pentru democrația liberală în România, comparat cu întregul grup al țărilor candidate la EU.

Fig. 1. Efectele constrângerilor sociale asupra atitudinilor democratice

Variabile independente	ROMÂNIA	Celelalte state candidate	Scale
MEDIUL URBAN	.058*	.091***	(1=comună to 8=oraș peste 200 mii locuitori)
PERSOANE ACTIVE	.121***	.091***	(Angajat cu contract de muncă sau în regim de colaborare și student=1, alții=0)
VENIT	.053*	.101***	Evaluare subiectivă a bunăstării; Scala de la 1 la 10
RELIGIE	--	ns	Scală bazată pe probabilitatea corelării denominațiilor cu democrația în accepțiunea lui Huntington: Musulmani=1 Ortodocși =2 Catolici=3 Protestanți=4
Practicant religios	ns		De la 1=săptămânal sau mai des până la 7=niciodată
VÂRSTĂ	ns	-.030*	Nr de ani
EDUCAȚIE	.070**	.091***	Vârsta la absolvirea școlii
RESPONSABILITATEA STATULUI VS. RESPONSABILITATEA CETĂȚEANULUI	--	.089**	Scală de la 1 la 10 unde responsabilitatea individuală - 10
CONSTANTA		1.80** (.080)	B (Eroarea standard)
NR	1239	8559	
Adj. R ²	5.8 (6.7)	6.9	

World Values Survey. Regresie lineară cu variabila dependentă, atașamentul față de democrație (scală de la 1 la 4). Au fost folosite eșantioane diferite pe toate cele zece țări candidate. Procentele sunt coeficienți standardizați : p<0.5* ; < 0.1** ; <0.01***

...iar guvernele românești nu au făcut altceva decât să sponsorizeze această dependență, în special între 1990-1996

Analiza arată că în toate țările candidate nedemocrației sunt mai probabil rezidenți rurali, dependenți de stat atât material cât și intelectual, care consideră că statul este principalul responsabil al destinului lor.

Aceste două elemente, procentajul mare al țăranilor și cel redus al populației active deosebesc România de vecinii săi central europeni. Aceasta este baza socială a dependenței de stat care are o covârșitoare importanță pentru explicarea atitudinilor politice. În timp ce în țările central europene politicile de tranziție au fost concentrate asupra reducerii dependenței, în România guvernele postcomuniste au sponsorizat dependența, în special între 1990 și 1996, prin politicile rurale și de pensionare timpurie.

Cum a fost totuși posibilă schimbarea politică în 1996? O explicație este necesară. În primul rând, trebuie să ne aducem aminte că anticomuniștii au avut nevoie de sprijinul PD pentru a câștiga majoritatea în 1996 și că structura PDSR (PSD), aflat în opoziție a rămas destul de mare până la scindarea sa la un an după alegeri. În al doilea rând, schimbarea a fost rezultatul unei inegale mobilizări, cu electoratul urban și mai înstărit puternic mobilizat și cu cei săraci și bătrâni descurajați. Pentru a reuși a doua oară, acest model de mobilizare ar trebui să fie reprodus, și la această oră nu sunt încă semne în acest sens. Spre deosebire de 1996, lipsa mobilizării pare a fi generală în 2003. De regulă, o mobilizare generală bună a favorizat partidele postcomuniste în Europa centrală și de est, iar o mobilizare redusă a favorizat schimbările. 2004 este oricum deosebit, socotind că în jur de 2 milioane de persoane muncesc temporar în străinătate și este improbabil ca acestea să voteze. Cu toate acestea orice speculație privitoare la acest grup este inadecvată până când nu vom ști mai multe despre structura socio-demografică a muncitorilor de peste hotare. Ceea ce este sigur e că mobilizarea urbană a nucleului anticomunist este încă moderată, cu doar 35% în favoarea coaliției de opoziție în București. Cu cel mai important eveniment-nașterea Coaliției - deja consumat, este puțin probabil ca o mobilizare mai ridicată să apară în 2004. O oarecare demobilizare a votanților postcomuniști ca urmare a anunțatelor creșteri de prețuri la utilități e posibilă, dar e greu de spus dacă va avea vreo importanță.

Democratizarea prin reforme instituționale și-a atins limitele în actuala structură socială – și va mai dura până când aceasta se schimbă

2. OBSTACOLE ALE DEZVOLTĂRII UNEI ALTERNATIVE POLITICE

Dacă electoratul postcomunist este înscris în limitele structurii sociale descrise mai sus, cel anticomunist a fost fluctuant, datorită permanentei competiții dintre partide și a dificultății de a governa între 1997-2000. Nu sunt numai motive sociologice care pot explica de ce opoziția din România are un potențial scăzut în a concura puterea postcomunistă și a propune o viziune alternativă pentru societatea românească. Limitele proprii ale opoziției sunt importante și trebuie luate în considerare. Partidele de opoziție, acum grupate sub drapelul Alianței pentru Dreptate și Adevăr, sunt constrânse în dezvoltarea lor de inabilitatea de a crea un mecanism prin care să atragă, să păstreze și să promoveze în politică cei mai buni oameni, care să devină o sursă alternativă de idei politice. Având resurse umane

limitate, cea mai mare parte a activității lor se desfășoară în Parlament. În 2003, opoziția a avut constant o activitate parlamentară conștiincioasă, de la amendamente constituționale și bugetare la luări de poziție corecte, dar nu a reuși niciodată să impună o temă pe agenda publică, care rămâne în mare măsură desenată de guvern. Pentru a realiza mai mult, ar trebui să-și creeze nuclee permanente de inițiere de politici publice bine organizate și funcționale în timp real. Dar acestea nu există din păcate.

Partidele din România funcționează pe structuri învechite de genul comitetelor tematice, care arareori se întâlnesc, niciodată nu publică luări de poziție și devin adesea cluburi sociale pentru politicienii de mână a doua, cu mai puțin access la TV, Parlament și conducerea propriului partid. Chiar presupunând că într-o zi un comitet va avansa o propunere politică bună, ar avea nevoie de sprijin din partea celor care dețin influența reală în partid. Opoziția nu s-a apropiat de momentul în care ar putea prezenta un guvern din umbră, în care fiecare ministru potențial să fie sprijinit de proprii experți sau de un think-tank. Acest tip de structură este destinată să dea eșueze. Nu atrage expertiză, este lipsită de un mecanism de decizie eficient și flexibil nu pune în situația de a face ceva și a ieși în față nici măcar pe oamenii buni aflați deja în partide. Aici, în construcția unei capacități politice ar fi trebuit să se concentreze energia D.A., nu în delimitarea locurilor pe listele pentru viitoarele alegeri (cu ajutorul, de exemplu, al unui foarte costisitor sondaj de opinie de utilitate îndoielnică). Împărțirea inegală de 2 la 1 care a rezultat în favoarea liberalilor are potențialul de a fi o sursă de conflict mai curând decât un instrument pentru crearea unei alternative politice eficiente și funcționale. Alianța pentru Dreptate și Adevăr ar putea să-și crească performanțele prin:

- a. Crearea de organisme unice, nu bilaterale. Când structuri de tipul departamentelor politice lucrează slab în fiecare partid, a le da sarcina suplimentară de a se coordona nu este o idee bună. Potențialilor miniștri ar trebui să li se dea mână liberă în a-și constitui propriile grupuri de lucru; aceasta lucru ar motiva atât pe politicieni cât și pe experți să investească timp și energie în, ceea ce altfel este considerat a fi o activitate formală și fără interes, crearea unui program alternativ.
- b. Crearea unei alianțe în care să nu domine un anumit partid, așa cum național-țărăniștii dominau fosta CDR. Numai alianțele bazate pe egalitate funcționează. Chiar dacă liberalii ar trebui să dea dovadă de generozitate acum pentru un asemenea aranjament, prin sprijinul electoral mai mare pe care l-ar obține o uniune de partide, ar avea pe termen lung infinit mai mult de câștigat.

Pe lângă dezvoltarea insuficientă încă a principalei alianțe de opoziție, factori externi mai importanți amenință posibilitatea unui succes electoral. Trei asemenea factori sunt mai îngrijorători, deoarece ar putea duce la neîndeplinirea de către România a criteriilor politice stabilite la Copenhaga în anul negocierilor pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Opoziția este încă incapabilă să producă idei de policy și să traseze agenda discuțiilor publice

1. CONTROLUL GUVERNAMENTAL ASUPRA MIJLOACELOR ELECTRONICE DE INFORMARE.

Principalele amenințări pentru opoziție rămân cele externe : controlul guvernului asupra presei electronice, fondurilor publice și justiției

Cu rarele excepții când lideri ai opoziției sunt invitați la talk-show-uri, critica serioasă la adresa guvernului, a premierului sau a președintelui la ore de vârf a devenit imposibilă, pe când, în guvernarea anterioară erau practici obișnuite. Controlul asupra programelor din orele de vârf, atât la televiziunea publică, cât și la cele private, se realizează pe mai multe căi. Una dintre ele este autocenzura practică de editori înșiși, deoarece patronii de televiziuni private datorează mulți bani statului, fiind astfel vulnerabili (Fig. 2). Mai mult, telefoanele pe firul scurt către editori pentru a împiedica anumiți lideri ai opoziției să apară la TV sau pentru a manipula circumstanțele în care aceștia apar, au devenit o practică obișnuită. Pentru a evita presiunea politică, editorii s-au refugiat în presa de tip tabloid. În ultimii doi ani, jurnalele de televiziune au devenit mai puțin politice și mai mult tabloide, înclinate spre știrea de senzație, violuri, crime și accidente de trafic. Deși editorii susțin că această procedură asigură menținerea unui rating ridicat, știrile sunt din ce în ce mai puțin urmărite, pierzând circa 20% din audiența pe care o aveau în 2000. Televiziunea publică a rămas singura care difuzează știri politice în cantitate mare, dar asta înseamnă, ca regulă generală, prezentarea premierului și a guvernului în mod necritic.

Fig. 2. Datoriile televiziunilor private la bugetul de stat

	Plăți datorate bugetului de stat la data de 30.09.2003 (lei)	Observații
AMEROM TELEVISION SRL (compania mamă a postului Prima TV)	255.206.936.022	A început executarea silită a datoriilor
ANTENA 1 SA (compania mamă a postului Antena 1)	57.776.578.624	S-a inițiat reeșalonarea datoriilor
CORPORATIA PENTRU CULTURA SI ARTA INTACT SA (legată de Antena 1)	51.257.023.493	S-a inițiat reeșalonarea datoriilor
MEDIA PRO INTERNATIONAL SA (compania mamă a postului Pro TV)	234.293.918.492	S-a inițiat reeșalonarea datoriilor
RIENI DRINKS SA (acționar al postului National TV)	46.200.537.990	S-a inițiat reeșalonarea datoriilor
SCANDIC DISTILLERIES SA (acționar al postului National TV)	43.151.393.401	A început executarea silită a datoriilor
ROSAL GRUP SRL (acționar al postului Realitatea TV)	16.446.491.632	S-a inițiat reeșalonarea datoriilor

Sursa: Pagina de web a Ministerului Finanțelor la data de 9 Ianuarie 2004;
1 miliard lei=30.000\$

În ce privește posturile private de televiziune, majoritatea, cel puțin cele naționale, au datorii la stat. Datoriile postului PRO TV au fost consemnate până și în raportul privind libertatea presei internaționale

pe 2003, prezentat de Freedom House, ca un motiv serios de îngrijorare. Dar nu numai PRO TV are datorii, și câtă vreme televiziunile sunt financiar vulnerabile, producătorii sunt expuși intervenției de la patronii lor. Monitorizarea știrilor demonstrează constant o sub-reprezentare a partidelor de opoziție în orele de maximă audiență: unii lideri de opinie, recunoscuți pentru poziția critică față de partidul de guvernământ sunt în mod ostentativ absenți de pe micile ecrane. Primul ministru Adrian Năstase, se bucură singur de jumătate din procentul prezențelor politice în cadrul programelor de știri de maximă audiență, iar liderii opoziției nu ajung la nici un sfert.

2.SPONSORIZAREA CORUPȚIEI POLITICE PRIN UTILIZAREA DISCREȚIONARĂ A FONDURILOR PUBLICE

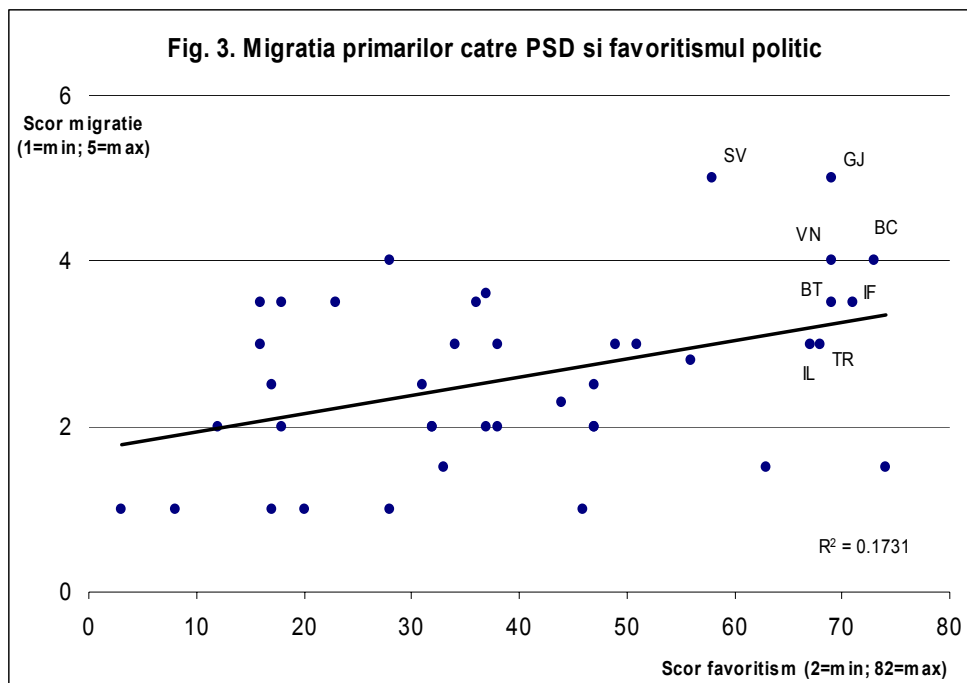
Corupția în România este indisolubil legată de principala resursă politică și economică, statul. A avea o poziție publică sau o relație cu cineva care ocupă o poziție influentă, acces la logistica statului sau capacitatea de a cheltui bani publici rămân avantaje majore de care se abuzează continuu și permanent. Prin comparație, participarea resurselor private la sponsorizarea corupției este insignifiantă.

În Iași, PSD a evoluat de la o prezență insignifiantă în consiliul local la alegerile din 2000, la o majoritate în favoarea sa. Primarul Constantin Simirad, ales acum două mandate sub egida anticomunistei CDR, apoi autoreciclat prin Partidul Moldovenilor, partid de el creat, a virat spre PSD după 2000 - vizând un post de ambasador - lăsându-și mandatul neterminat. Consiliul local a numit un primar interimar PSD, el însuși migrant din PD, în loc de a organiza noi alegeri. Astfel, orașul este condus de un primar care nua fost ales și un consiliu cu o majoritate care nu a rezultat din vot. Ca o culme a politicii locale, membrii alianței PD-PNL se pregătesc să se prezinte cu candidați separați la alegerile locale, diminuându-și astfel șansele. Nu numai că acești candidați sunt de la început percepuți cu șanse slabe, dar ei au migrat fiecare de la partidul celuilalt. Candidatul PD a migrat de la liberali, iar candidatul PNL de la democrați. Această comedie politică devine o tragedie pentru alegători, care nu mai văd rostul alegerilor locale. Această logică de funcționare a sistemului politic duce implicit la o devalorizare a ideii de alegeri libere.

Principala sursă a corupției este politică și nu economică. Iar corupția politică este identificată de public ca fiind o problemă majoră. Ea se manifestă mai ales prin trafic de influență, și culminează cu migrarea politică a parlamentarilor și primarilor de la un partid la altul. Migrația politică a atins proporții care viciază democrația. Situația este și mai gravă în cazul primarilor, care sunt aleși direct; ei schimbă partidele frecvent, de cele mai multe ori în favoarea partidului de guvernământ

pentru diverse avantaje, de la fonduri guvernamentale pentru localitatea lor și până la avantaje personale. La sfârșitul lui 2003, PSD și-a dublat aproape numărul de primari față de cel aleși în 2000, prin recrutare de la alte partide. Peste jumătate din primarii României și-au schimbat apartenența politică. Practica este mai redusă în Parlament datorită folosirii sistemului electoral proporțional pe liste, dar în cazul în care sistemul ar deveni uninominal există un risc serios să se ajungă de la 14% parlamentari migranți de la un partid la altul la peste 50%, extrapolând cazul primarilor. Nu există statistici privind consiliile locale, dar cu siguranță orașele sunt serios afectate în marea lor majoritate.

De ce se lasă corupți politicienii? Pentru a obține un post de ambasador, o poziție privilegiată sau pur și simplu pentru a-și asigura fondurile necesare mituirii electoratului cu scopul de a fi realeși. SAR a găsit o legătură între migrația politică către partidul de guvernământ la nivel local și transferurile financiare centru-județe, după cum arată Fig. 3. Cu cât conducerea unui județ are mai mare succes în a atrage primari în partid, cu atât mai probabil este să existe în favoarea sa abateri de la regulile care guvernează transferurile². Dar mai important decât corelația în sine este faptul că aceleași 8-10 județe se regăsesc mereu la polul favoritismului politic.



Scorul favoritismului = măsura în care un județ este privilegiat în relația sa cu centrul, primind mai mulți bani decât ar trebui din Fondul Special pentru Drumuri și fondurile de echilibrare (2002)

Scorul migrației = migrația politică a primarilor către PSD între 2000 și 2003, scor mediu pe județ

² Analiză propriei pe datele produse de SAR și IPP. Subiectul va fi reluat în numere speciale ale PWR.

3. FOLOSIREA JUSTIȚIEI IN SCOPURI POLITICE

Acest aspect se spune că este cel mai dificil de demonstrat. Dar la cum s-a comportat justiția de vreun an încoace nu mai e nevoie de demonstrații. Că Traian Băsescu este din nou investigat într-un dosar închis acum mai bine de opt ani, deși între timp nu au mai apărut nici un fel de fapte noi, că Ioan Mureșan, ministru în fostul guvern anticomunist, e singurul demnitar de acest rang trimis în judecată de Parchetul Anticorupție, nici măcar pentru corupție, că Alianța pentru Dreptate și Adevăr a trebuit să tragă de ușile tribunalului luni de zile deși într-o democrație adevărată nici nu ar mai fi trebuit să se înregistreze din nou la tribunal – toate sunt dovezi zdrobitoare că justiția nu e independentă politic și că a început să fie folosită fără scrupule contra adversarilor politici. Arestarea unor membri ai Acțiunii Populare pentru vina de a fi semnat niște solicitări privind posibile deturnări de fonduri la Ministerul Justiției arată că anumite elemente din sânul puterii sunt gata să riște integrarea europeană a României pentru a proteja propriile afaceri necurate. Un asemenea incident e suficient ca România să fie degradată în scorurile Freedom House, unde oricum are cam același nivel cu Serbia.

Să existe vreo alternativă politică, alta decât D.A., pentru publicul urban și educat care nu e entuziasmat de alianța Băsescu-Stolojan? Deocamdată nu există o alternativă matură extra-parlamentară. De la înregistrarea unui partid până la obținerea unui loc în regimul pragului de 5%, barierele la intrarea în viața politică au fost ridicate foarte mult, lovind în șansele apariției unui nou partid politic. Speranțele intelectualilor sunt investite în mod special în Uniunea pentru Reconstrucția României (URR), un partid nou, alcătuit cu precădere din profesioniști din mediul urban și tineri oameni de afaceri. Dar accesul la media al unui partid fără reprezentare în Parlament și lipsit de figuri publice proeminente este scăzut pînă la inexistent iar URR rămâne în zona obscură.

3. SCENARII ȘI PROGNOZE PENTRU 2004

A. Alegerile locale

- Participarea la alegerile locale va fi scăzută, deoarece migrația politică frecventă a demonetizat ideea de democrație în multe localități din România. La sate, dominația partidului de guvernământ va duce la dificultatea opoziției de a găsi cetățeni dornici să candideze.
- Partidul România Mare va obține rezultate mai bune decât în 2000 în zone afectate de economia de tranziție sau acolo unde Alianța D.A. va prezenta candidați separați.
- PSD nu-și va atinge prin alegerile locale ținta de 50%, deoarece ca un protest față de politica guvernului, populația urbană se va îndrepta din ce în ce mai mult către opoziție.
- UDMR va avea de înfruntat o puternică opoziție în unele zone urbane cheie, și ar putea pierde teren în fața competitorilor.

B. Alegerile generale și prezidențiale

- Participarea la alegerile generale și prezidențiale este foarte probabil să fie mai scăzută decât în 2000.
- În cazul păstrării sistemului electoral actual, Romania va fi din nou condusă de un guvern minoritar. Șansele unei colaborări între PSD și Alianța D.A. sau PRM sunt reduse. Din motive care țin de imaginea partidului în exterior, alianța cu PRM este exclusă, în ciuda eforturilor de ultimă oră ale PRM de schimbare a imaginii publice.
- Alianța D.A. își poate îmbunătăți performanțele devenind un adversar redutabil pentru PSD, numai dacă promovează o altfel de strategie, cu renunțarea la candidați separați pentru alegerile locale, și constituirea unui guvern alternativ credibil care să fie prezenat publicului dinainte. Dacă nu face aceste lucruri, suspiciunea generală va fi că lupta internă pentru poziții, ca și în cazul CDR, trece înaintea oricărui alt obiectiv, și asta, nu altceva, limitează alianța la maxim 30 % din voturi. Dacă va avea loc o schimbare a sistemului electoral, în orice variantă a votului uninominal, o combinație între redefinirea circumscripțiilor electorale și mecanismul de vot majoritar, va asigura un avantaj PSD. Acest avantaj ar fi cel mai mare în cazul sistemului de vot cu două tururi de scrutin, care ar împinge spre o alianță între PSD și PRM, iar PSD ar putea obține peste două treimi din mandate, și destul de mare în cazul sistemului de vot cu un singur tur de scrutin, în care PSD ar obține aproximativ 60% din voturi.
- Va fraudă guvernul alegerile din 2004? SAR consideră că nu există destule date pentru a acuza guvernul Năstase de comiterea unei crime pe care nici guvernul Văcăroiu nu a comis-o în 1996, când România nu era încă un viitor membru al UE, așa cum este acum. De asemenea, faptul că guvernul a realizat importanța opiniei internaționale este un alt aspect pentru care nu credem că vor exista fraude în alegeri. Ultimul motiv, cel mai deprimant, este că fraudele nu sunt necesare. Favorizarea PSD se produce zilnic și dominația sa se realizează prin alte mecanisme. Alocarea discreționară a fondurilor pentru guvernele locale, modificarea majorității rezultate din alegeri prin recrutare și reeșalonarea datorilor media în mod discreționar, ca instrument de control, nu pot fi numite mijloace democratice. Energia sponsorilor și a societății civile ar trebui îndreptată în 2004 mai degrabă spre denunțarea unor asemenea practici curente, decât spre vânarea unor presupuse fraude electorale. Prin buna mobilizare a partidelor de opoziție și organizarea unui sistem de dublă numărătoare suspiciunile din jurul alegerilor pot fi îndepărtate și procesul electoral corect. 2004 e anul în care încheiem negocierile cu Europa, nu în care cădem la examenul elementar al democrației, pe care l-am luat deja în 1992, 1996 și 2000.

ECONOMIE

SFIDĂRI DE POLITICĂ ECONOMICĂ ÎN 2004

Ce se poate aștepta în materie de politici economice în 2004, având în vedere circumstanțele speciale ale unui an electoral, precum și faptul că guvernul încearcă să încheie cât mai multe capitole de negociere și să obțină statutul de economie de piață funcțională fără clauze ambigue? Secțiunea de față analizează o serie de probleme specifice agendei macroeconomice. Chestiunile punctuale ridicate de capitolele de acquis negociate cu UE – în special dosarele energie și agricultură – nu sunt detaliate aici, ci vor fi reluate în ediții viitoare ale rapoartelor SAR.

Focus

1. PRIVIRE GENERALĂ

România a încheiat anul 2003 cu performanțe macroeconomice bune, deși nu fără pată. Creșterea înregistrată va fi probabil în jur de 4.7%, inflația a scăzut la 14.1% (dec-dec), execuția bugetară se încheie, se pare, cu un deficit de 2.3% (deci sub cel programat de 2.6%) (Fig. 1), iar rezervele băncii centrale au crescut ușor la aproape 8 miliarde euro. Investițiile străine directe au urcat puțin peste 1 miliard euro, deși nu într-un mod spectaculos. Aceste rezultate au fost însoțite de o îmbunătățire a ratingului de țară din partea principalelor agenții, deși România rămâne încă sub nivelul recomandării de investire.

Problema principală a reprezentat-o creșterea masivă a deficitului de cont curent, ajuns în jur de 6.5% din PIB (cu circa 3% mai mult decât anul trecut). În plus, tensiunile generate de insuficienta restructurare a nucleului dur al industriei s-au perpetuat și au dus la creșterea deficitului comercial. Efectul acestor tensiuni se reflectă în nivelul ridicat al arieratelor de plată în economie.

Anul 2004 este important în sine – dar mai cu seamă ca reper pentru direcția pe care o va urma economia românească ulterior. Asta deoarece procesul de dezinflație intră într-un stadiu critic, în care disciplina financiară și fiscală va conta tot mai mult. Iar aceasta din urmă va depinde în mod hotărâtor de restructurarea sectoarelor industriale cheie (ca generarea și distribuția de energie).

Fig. 1. Indicatori macroeconomici

	2000	2001	2002	2003*	2004**
Creștere PIB, %	2.1	5.7	4.9	4.7	4.8
Rata inflației, %, sf. Dec	40.7	30.3	17.8	14.1	10
Deficit bugetar, %	-3.5	-3.3	-2.7	-2.3	-2.3
Deficit de cont, %	-5.7	-5.6	-3.6	-6.5	-6
Total datorie externă					
% PIB		31	32	32	34
% exporturi		81	85	85	

Sursa: Statistici naționale și date proprii *estimări, **prognose

2. DE CE A CRESCUT ATÂT DE MULT DEFICITUL DE CONT CURENT?

Cine a urmărit îndeaproape dinamica deficitului comercial în prima jumătate a lui 2003 a rămas probabil surprins de creșterea șocantă a acestuia. Speranțele de peste vară că această dinamică se va normaliza s-au risipit repede, iar deficitul comercial a urcat în continuare, în special în trimestrul patru. E drept că, deși aceasta este o creștere considerabilă (de la 3.6% din PIB în 2002 la 6.5% în 2003), evoluțiile trebuie judecate dintr-o perspectivă mai largă. Nivelul mediu în perioada 2000-03 este în jur de 5%, iar anii 2002 și 2003, deși alăturați, reprezintă cazurile extreme. În același timp însă trebuie spus că, din cauza nivelului insuficient al investițiilor străine directe în România, pare să existe un nivel critic în jur de 7% la care finanțarea devine dificilă și sunt necesare ajustări dureroase ale balanței de plăți. Acest lucru s-a verificat evident în ultima decadă.

De ce a crescut atât de mult deficitul de cont în 2003? O primă explicație are de-a face cu motorul creșterii de anul trecut – cererea internă (spre deosebire de anii anteriori când acest rol l-au jucat exporturile). Alte cauze țin de indisciplina financiară și ineficiența multor actori economici (arieratele permit firmelor să importe fără să plătească creditorii interni), dependența puternică a exporturilor de importurile de bunuri intermediare, înrăutățirea termenilor comerciali (s-a scumpit petrolul), seceta din vară care a dus la importuri sporite de cereale și alte mărfuri alimentare³, capacitatea scăzută de a produce bunuri competitive, aprecierea leului (și a euro față de dolarul SUA, care face astfel importurile în dolari foarte atractive) și, nu în ultimul rând, reducerea subvenției generale pentru export introdusă în 2000⁴. Creditul de consum și-a adus de asemenea aportul la creșterea deficitului de cont.

³ Deficitul comercial la mărfuri alimentare pare să fi depășit 1 miliard de euro în 2003, cu 60% mai mult decât în 2002.

⁴ Această subvenție (un impozit pe profit de 5% pentru exportatori, față de cota generală de 25%) introdusă în 2000 va trebui să fie retrasă definitiv ca urmare a acordurilor cu UE și FMI.

Pare să existe un plafon al deficitului de cont, în jur de 7%, datorat nivelului scăzut de FDI; o dată atins, devin inevitabile ajustările dureroase

Cum ar trebui să privim aceste evoluții spectaculoase și cum ar trebui judecate controversile din ultima vreme pe această temă? Băncile comerciale au dreptate să mărească creditarea de consum, pentru că ea aduce profituri importante. Clienții sunt la fel de bucuroși să cheltuiască pe seama veniturilor viitoare. Până la urmă creditul de consum reprezintă abia 20% din tot creditul neguvernamental (cam 2.4% din PIB), deci nu e principalul factor care explică mărirea deficitului comercial. Pe de altă parte, viteza de creștere a creditului de consum este impresionantă, cam 30% în ultimul an, chiar dacă pornește de la un nivel scăzut și e influențată de relativa noutate a sa ca produs financiar de masă. Unele bănci cu norme prudențiale interne mai slabe se pot afla în dificultate la un moment dat, ceea ce va afecta întregul sistem. În plus, după cum aminteam mai sus, deficitul de cont se apropie de pragul critic de 7%. Dacă investițiile străine directe nu ajută mai mult la finanțarea acestuia⁵, iar fluxurile de investiții de portofoliu nu devin mai puțin speculative, credibilitatea politicilor poate fi pusă sub semnul întrebării. Asta ar fi chiar paradoxal, având în vedere că principalele agenții de rating tocmai au îmbunătățit calificativele pentru România în ultima vreme.

3. ȚINTE DE POLITICĂ ȘI OPTIUNI ÎN 2004

Principalele ținte declarate ale guvernului pentru 2004 (unele revizuite) sunt:

- aducerea inflației la niveluri cu o singură cifră (9%)
- o rată de creștere a PIB de 5.5%
- reducerea deficitului de cont curent la 5.8% – deși cifra încă se discută cu oficialii FMI

Probabilitatea de a atinge aceste obiective trebuie evaluată din perspectiva presiunilor unui an electoral, a tendinței crescătoare a deficitului de cont și a constrângerilor structurale ale economiei românești. În ultima categorie intră deficitele cvasi-fiscale, care vor împovăra peste măsură bugetul dacă nu li se găsește o rezolvare. Nu e mai puțin adevărat că intenția de a încheia negocierea tuturor capitolelor de aderare la UE furnizează o ancoră bună pentru politici.

Două chestiuni trebuie privite mai îndeaproape aici. Prima este reprezentată de obiectivul foarte ambițios de dezinflație (de la 14.1 la 9%), iar a doua de conflictul latent între ținta de creștere economică și nevoia de a controla deficitul de cont curent.

3.1. Reducerea inflației sub 10%

Ținta scăderii nivelului inflației la o singură cifră trebuie analizată în contextul unei defectuoase restrukturări economice precum și a persistenței arieratelor în economie. Numere anterioare din PWR au

⁵ Marile privatizări (precum Petrom sau BCR) nu trebuie privite ca mijloace de a finanța deficitul de cont curent. E o greșeală ca veniturile din privatizare să fie folosite pentru consum, în lipsa unor șocuri economice cu totul excepționale. Ele trebuie utilizate pentru finanțarea reformei producției de bunuri publice (precum cea a sistemului de pensii, de exemplu).

subliniat legătura dintre aceste elemente, dar subiectul este destul de important pentru a merita din nou menționat. Constrângerile bugetare nu operează așa cum ar trebui să opereze iar companiile generatoare de pierderi acumulează constant arierate/deficite cvasi-fiscale⁶. Marile companii au încercat să speculeze nivelul ridicat al inflației folosindu-l ca mijloc pentru stabilizarea arieratelor în termeni reali și implicit ca mijloc pentru evitarea colapsului. Nivelul total al arieratelor din economie se ridică în acest sens la 38% din PIB la sfârșitul anului 2002 (mai mari decât în 2001 – Fig.2). Date pentru 2003 nu sunt disponibile încă dar sunt semnale alarmante că progresul este nesemnificativ. Interesant, procentul arieratelor produse de către sectorul privat în totalul economiei a crescut, devenind un bun indicator pentru hazardul moral din domeniul economic. Scăderea inflației creează presiuni asupra companiilor cu pierderi iar în eventualitatea în care restructurarea acestora va stagna există riscul ca deficitul cvasi-fiscal să sufocă bugetul și chiar întreaga economie.⁷ Dezinflația va bloca sistemul în care constrângerile bugetare nu operează nestingherit.

Fig. 2. Arierate de plată (%PIB)

	1998	1999	2000	2001	2002
Economie națională	35.61	40.36	40.48	35.76	38.29
Către producători	14.99	17.23	17.78	16.55	17.20
Către alți creditori	6.68	9.05	10.31	9.88	11.94
Către bănci	5.97	6.16	3.89	3.57	2.34
Către buget	7.96	7.93	8.57	5.75	6.81
Sectorul privat	15.37	18.66	17.71	19.28	20.9

Sursa: Banca Mondială

3.2. Creșterea și echilibrul macroeconomic

Credem ca ritmul dezinflației anul acesta (către o rată anuală de 9%) și obiectivul creșterii economice cu 5.5% se lovesc de obstacolul creat de creșterea deficitului de cont curent. Poate fi imaginat un scenariu în care ținta creșterii economice este cel mai puțin afectată, scenariu bazat pe încercarea de a menține constantă cota deficitului de cont curent de anul acesta – în speranța că investițiile străine directe și alte investiții externe vor ușura finanțarea deficitului. Atingerea unei creșteri economice de 5.5% pare atractivă în condițiile presiunilor care apar

⁶ În special în domeniul energetic unde pierderile sunt anual de 2% din PIB. Arieratele (pierderi) sunt de asemenea semnificative în industria petrochimică.

⁷ Mai mult, persistența unor deficite cvasi-fiscale pun la îndoială necesitatea grăbirii procesului de liberalizare a contului curent și de ținerea inflației în viitorul apropiat. Adăugând deficitele cvasi-fiscale la deficitele oficiale ale bugetului public se vor crea anumite circuite din punct de vedere metodologic (ca mijloc de ilustrare a nivelului actual de „deficit public consolidat”), dar ignorarea/subestimarea acestora ar fi cu siguranță o greșeală.

În anii electorali. Acest amestec de politici va putea periclita echilibrul macroeconomic prin miza crescută a unor indicatori extrem de variabili. Astfel, o politică mai sensibilă ar încerca să diminueze deficitul de cont curent la 6% din PIB. De altfel, reducerea deficitului de cont curent pare să fi devenit o prioritate în sine, întreaga politică macroeconomică fiind modelată în funcție de acest scop: Banca Națională a atras lichidități, (fapt care a dus la o creștere a ratei dobânzilor pentru împrumuturi în lei) a luat măsuri de restrângere a creditului pentru consumatori, tinta de deficit bugetar urmează la rândul său să fie redusă la un nivel probabil de 2.3% (de la un obiectiv de 3%) iar intenția generală este de reducere a deficitelor cvasi-fiscale. Toate aceste măsuri urmăresc o inhibare a cererii domestice agregate.

Ideea este că aducerea inflației la o singură cifră și reducerea deficitului de cont curent cu o cotă marginală substanțială (0.7 - 0.8% din PIB) trebuie corelate cu o stabilizare fermă a cererii interne, care, dacă celelalte condiții rămân neschimbate, va restricționa dinamica PIB-ului. Cu siguranță că analiza aceasta trebuie să ia în calcul presiunile anului electoral, presiuni care pot duce la instabilitate în politici. Există totuși premise pentru reducerea consecințelor colaterale nefaste (derivate din măsuri populiste) premise legate de condiționalitatea Uniunii Europene (România dorește atât să încheie cât mai repede posibil capitolele de negociere aflate în discuție cât și să primească statutul de economie funcțională în 2004). În condițiile aplicării unei politici coerente se pot obține cele două obiective generale: o rată a inflației cu o singură cifră și o cotă a contului curent sub 6% din PIB. Dacă însă ținta primordială este creșterea economică, îndeplinirea celorlalte obiective va avea de suferit. Un amestec de politici care urmărește optimizare în condiții de presiune va trebui să includă o liberalizare mai prudentă a contului de capital.

Țintele creșterii economice și scăderii inflației în 2004 nu sunt consistente cu obiectivul reducerii deficitului de cont curent

3.3. Motivele pentru care contul de capital trebuie liberalizat cu prudență

Economia românească are nevoie de instrumente pentru a se putea adapta diverselor șocuri financiare pentru că: deficitul cvasi-fiscal sunt mari; deficitul de cont curent a crescut brusc în 2003; competitivitatea economică este scăzută iar exporturile au scăzut de asemenea în ultimul an (insuficiente produse de export cu valoare adăugată mare; politici slabe de stimulare a exportului sau de substituție a importurilor); rata de dependență față de transferuri private externe este destul de mare (se situează la peste 1.5 miliarde Euro, acoperind 30% din deficitul comercial al României); investițiile străine directe sunt insuficiente.

O capacitate de ajustare neadecvată ar duce la împovărarea excesivă a politicii bugetare.

Împovărarea bugetară este o realitate în toate țările Uniunii Europene dar în România efectele ar fi mult mai grave. Liberalizarea totală a contului de capital ar complica utilizarea politicilor monetare și a politicilor privind rata de schimb a Băncii Naționale și per ansamblu, ar expune economia unor șocuri majore. De aceea decizia Băncii

Naționale a României de a renunța la unele măsuri de liberalizare propuse pentru implementare în 2004 este liniștitoare. O liberalizare prudentă este de asemenea utilă în sensul conservării unui anumit grad de autonomie absolut necesar în desenarea politicii monetare.

3.4. Impactul aplicării *acquis-ului*

Relația dintre inflație, indisciplina financiară și creșterea economică va fi din ce în ce mai mult influențată de procesul implementării *acquis-ului* comunitar. Politicile care reglementează competiția și ajutorul de stat, și care sunt conforme cerințelor *acquis-ului*, vor pune probleme serioase companiilor ineficiente. Este adevărat că arieratele nu depind numai de bugetul de stat, fapt ce ar înlănzii presiunile legislației europene, dar schimbarea regimului legislativ va fi în final radicală. Presiuni suplimentare vor apărea datorită eliminării barierelor comerciale și a reglementărilor europene legate de protecția mediului. Fără o restructurare radicală și o creștere adiacentă a productivității multe companii vor trebui să-și închidă porțile. Pe de o parte acest lucru va duce la o reducere a presiunii asupra balanței de plăți; pe de altă parte va avea consecințe negative din punct de vedere social. Pentru a reduce această povară, este nevoie de noi locuri de muncă și de aceea creșterea economică trebuie să fie durabilă. Durabilitatea creșterii economice se bazează însă pe o restructurare în profunzime și pe o disciplină financiară sporită, pe investiții străine consistente. De aceea, problema restructurării este foarte importantă, atât în 2004 precum și în anii următori (pentru că implementarea *acquis-ului* va trebui grăbită după 2004). Aici, de asemenea, trebuie subliniată importanța investițiilor străine directe ca mijloc de restructurare a economiei și de suplimentare a investițiilor domestice.

Eliminarea ajutorului de stat și a barierelor comerciale în contextul aderării la UE vor scoate multe companii de pe piață

4. REȚETA DE POLITICI PENTRU 2004

Politica monetară

Politica monetară a fost, din motive întemeiate, destul de strictă în ultimul timp. Euro-izarea (dolarizarea) economiei produce efecte perverse în sensul că oamenii și companiile tind să împrumute în monedă puternică (în timp ce dobânzile la moneda națională cresc). Dacă dezinflația are succes, și există suficient suport fiscal în acest sens, ratele dobânzii vor scădea în câteva luni -- dacă Guvernul va rezista presiunilor populiste.

Politica ratei de schimb

O legare mai strânsă a leului de euro este utilă în scopul scăderii inflației. Dar aprecierea leului în termeni reali se poate lăsa mult așteptată în condițiile în care deficitele cvasi-fiscale nu se reduc corespunzător, politica salarială nu este prudentă (în ciuda anului electoral), iar deficitul bugetar nu este ținut sub control.

Politica bugetară

Politica bugetară necesită modificări în câteva puncte esențiale. Ținta de deficit pentru 2004 (3%) va trebui redusă pentru a putea controla deficitul de cont curent. Această ajustare va putea fi contrabalansată printr-o mai bună colectare a taxelor – care a putut fi observată încă din 2003. Mai mult, o diminuare a deficitelor cvasi-fiscale va potența efectul unui deficit bugetar scăzut.

Execuția bugetară trebuie implementată și corelată cu politica Băncii Naționale a României privind controlul lichidităților. Situația de anul trecut, atunci când doar 0.7% din deficitul bugetar previzionat (pentru întreg anul), a fost executat până la sfârșitul lunii noiembrie, trebuie evitată cu precădere. Această situație a generat presiune adițională asupra deficitului de cont curent în ultimul semestru al anului trecut și poate complica planificarea și execuția bugetară în 2004.

Planificarea bugetară trebuie să țină seama de necesitatea de a cofinanța proiecte pentru care există fonduri europene. Această sarcină va fi deosebit de dificilă în momentul în care implementare acquis-ului comunitar se va lovi de subiecte "delicate" (costurile legate de protecția mediului) iar aderarea NATO va solicita creșterea bugetul militar. Un avertisment pentru ceea ce va urma este declinul din ultimii trei ani al veniturilor bugetare⁸. Se impune cu necesitate o îmbunătățire a colectării fiscale și o mai bună absorbție a fondurilor europene în anii următori pentru a crește calitatea politicii bugetare.

Cofinanțarea proiectelor aprobate de UE va duce la împovărarea suplimentară a bugetului

Politica de restructurare

Restructurarea economică la nivel de companie și de sector sunt condiții obligatorii pentru reducerea deficitelor cvasi-fiscale. Investițiile străine directe cât și determinarea autorităților de a impune constrângeri bugetare semnificative sunt condiții necesare în acest sens. Sunt acestea posibile într-un an electoral? Fără îndoială că există un mare semn de întrebare. Sunt și câteva vești bune din sectorul energetic (petrol în particular) care va fi curtat de câțiva investitori strategici în 2004; este un domeniu care necesită investiții uriașe pentru înnoirea tehnologică și restructurare. Pe de altă parte, eșecul acestor investiții va influența negativ obiectivul reducerii deficitelor cvasi-fiscale și implicit reducerii deficitului de cont curent în 2004.

Măsuri de stimulare a ofertei

Înțelegerile cu Organizația Mondială a Comerțului și Uniunea Europeană au vulnerabilizat economia României, în condițiile unui potențial scăzut de productivitate. Mai mult, barierele tarifare admise sunt la rândul lor aplicate defectuos (bunuri sub-evaluate care intră pe piața românească și exportatori străini care practică o competiție

⁸ Veniturile fiscale și non-fiscale ale României fluctuează în jurul a 30% din PIB (acestea sunt 35-40% în Europa Centrală și statele Baltice în tranziție). Prognoza pe termen mediu a Guvernului arată – surprinzător cumva – o tendință de stagnare sau chiar declin al veniturilor bugetare în perioada 2004-2006.

neloială). De altfel, protecția piețelor interne prin mijloace netarifare este aproape inexistentă. Aplicarea acquis-ului în domeniul protecției mediului și standardelor de calitate vor implica costuri adiționale pentru multe companii românești.

Politica economică trebuie să tindă spre dezvoltarea competitivității producției interne, astfel încât România să poată crește volumul exporturilor cu valoare adăugată mare iar producția domestică să poată înlocui importurile. O politică destinată potențării producției interne nu trebuie să se bazeze numai pe întărirea competitivității pieței. Pot fi folosite de asemenea instrumente financiar-fiscale. Este nevoie de instrumente financiare care să ajute la creșterea economiilor interne și a investițiilor, implicit a producției. Renunțarea la stimulente pentru investițiile străine directe ar trebui întârziată cât de mult posibil (în special în cazul investițiilor de anvergură). România nu va adera în 2004 la UE și astfel toate mijloacele ar trebui utilizate în scopul întăririi economiei până în momentul accederii efective. Cel mai probabil Comisia Europeană nu va fi de acord cu această politică dar, în acest caz, pragmatismul și realismul trebuie să depășească o „*anumită*” politică. Experiența unor state europene și asiatice este semnificativă în acest sens; a cădea pradă fundamentalismului economic ar fi neproductiv (neutralitatea fiscală este o capcană în acest sens). Așadar este esențial ca, în încercarea de a crește producția domestică, ineficiența și profitul oneros să nu fie favorizate. Parteneriatul public-privat trebuie încurajat pentru a dezvolta infrastructura și a moderniza economia. Indicele puterii de cumpărare poate de asemenea ajuta la creșterea cotei de investiții și la creșterea economică. Privatizarea sectorului energetic ar trebui corelată cu implementarea unui cadru legislativ coerent, cadru care trebuie să protejeze atât pe consumatori cât și pe investitori.

Din cauza faptului că băncile comerciale sunt destul de conservatoare atunci când se pune problema investițiilor în mediul rural, în timp ce, paradoxal, România a devenit un mare importator de produse agricole și alimente, ar trebui să se perfecțeze aranjamente financiare speciale (crearea de entități financiare speciale) cu scopul de a încuraja finanțarea fermelor agricole, a industriei alimentare și a dezvoltării zonelor rurale. În acest scop ar putea fi folosite mai eficient fondurile SAPARD. Din nou trebuie menționat că este utilă folosirea experienței europene în acest sens.

5. CONCLUZII

- În 2004 se va urmări probabil compromisul între creșterea economică cu 5.5% și scăderea inflației/ deficitul de cont curent
- Scăderea inflației depinde de reducerea arieratelor/deficitelor cvasi-fiscale. Țintirea unei rate de inflații în sine, scop al Băncii Naționale în 2005, depinde de succesul impunerii unor constrângeri bugetare tari și obținerii de finanțare externă avantajoasă.
- Deficitul bugetului de stat ar trebui redus (la 2.3% din PIB) pentru a putea controla deficitul de cont curent. Diminuarea deficitelor cvasi-fiscale este esențială pentru echilibrarea balanței fiscale în

**Stimulente
supply side
precum regimul
fiscal favorabil
pentru FDI și agro-
investiții trebuie
luate în
considerare – și
negociate hotărât
cu Comisia
Europeană**

anii următori (România va trebui să suporte cheltuieli suplimentare legate de adoptarea acquis-ului comunitar). Pentru ca toate acestea să fie posibile, este extrem de importantă restructurarea sectorului energetic și reducerea presiunilor asupra sistemului asigurărilor sociale.

- Costurile implementării acquis-ului vor fi împovărătoare pentru multe companii dacă restructurarea nu este inițiată în timp util.
- Dezvoltarea rurală implică o politică mult mai coerentă și consistentă financiar; în acest scop este nevoie de crearea unor instrumente financiare speciale (care pot folosi și fondurile europene destinate agriculturii).
- Legarea leului de moneda unică europeană și aprecierea sa reală ar contribui la scăderea inflației, dar va fi nevoie de mijloace mai eficiente pentru reducerea deficitului de cont curent, în caz că investițiile străine nu vor crește considerabil.
- Este nevoie de o politică monetară autonomă pentru creșterea potențialului de ajustare în cazul șocurilor financiare externe. De aceea, liberalizarea contului de capital ar trebui realizată cu prudență.
- Asistența financiară UE (fonduri structurale și de coeziune) pot contribui semnificativ la suplimentarea veniturilor bugetare⁹ și la asigurarea bunurilor publice de bază.
- Principalele circumstanțe negative pentru politica macoeconomică a României sunt, *inter alia*, volatilitatea crescută a pieței internaționale (scăderea competitivității) și protecționismul comercial, în creștere la nivel internațional; o posibilă circumstanță pozitivă este revenirea piețelor externe unde se concentrează exportul românesc.

Fig. 3. Structura bugetului pe termen mediu (%PIB)

	2001	2002	2003*	2004**	2005**	2006**
venituri totale	30.5	30.5	30.0	29.4	29.1	29.5
cheltuieli totale	33.7	33.4	32.3	32.0	31.8	32.2

Sursa: Statistici naționale

*estimări, **prognoze

⁹ Veniturile bugetare cresc prin aportul fondurilor UE la cu 2.5% din PIB

Autori și colaboratori

Acest raport a fost scris de următorii experți și colaboratori ai Societății Academice din România (SAR):

Alina Mungiu Pippidi (secțiunea Politică)
Daniel Dăianu (secțiunea Economie)
Sorin Ioniță (editor de număr, secțiunea Prognoze)

Tehnic, machetare: Csilla Kajtar; Emanuel Răuță

Romanian Academic Society (SAR)
15 Petöfi Sándor
Bucharest 1, Romania
++4021-2221868
office@sar.org.ro
www.sar.org.ro